

Alternatieve econoom Tim Jackson ziet het einde van het westerse groeimodel

'Economisch systeem is kapot'

door Emmanuel Vanbrussel

BRUSSEL • De opflakkerende financiële crisis is niet zomaar *een accident de parcours*. Het huidige economische model heeft zich door zijn tomeloze groeiambities in de vernieling gereden, zegt de Britse econoom Tim Jackson. Dit is een diepe crisis van onze economische structuren en onze manier van leven. Hij provoceert met een radicaal alternatief: een economie zonder groei.

Bewegingen als Occupy Wall Street en de Indignado's komen op straat omdat ze zich bekocht voelen door de banken en de overheid. Maken we een systeemverandering mee?

Jackson: "Ja. Dat was het al op 15 september 2008, toen Lehman Brothers ineens stortte, en wellicht al veel eerder. We hebben een instabiel financieel systeem gecreëerd om onze excessieve consumptie te handhaven. De enige manier om dat te doen, was door schulden op te bouwen en die te herverpakken met allerlei afgeleide beleggingsproducten. Maar nu klappt het systeem in elkaar."

Waarom legt u een rechtstreeks verband tussen wat u 'onze onhoudbare consumptiedrift' noemt en de uitwassen van het financiële stelsel?

"Omdat het financiële systeem de voorbije veertig jaar net ontworpen is om de reële economie te doen groeien. Denk maar aan het expansieve geldbeleid, dat de rentevoeten kunstmatig laag hield zodat mensen meer zouden kunnen lenen. Het doel was de consumptiegroei vol te houden. Dat was succesvol tot op een bepaald punt. Na dat kritische punt werden schulden instabiel. De mensen konden hun leningen niet meer afbetalen.

"In 2009 en 2010 probeerde men wanhopig het systeem te redden door massaal bijkomend kapitaal in de economie te pompen. Maar dat werd gedaan door overheden die al grote schulden opgebouwd hadden. Met als resultaat de problemen die we nu kennen."

Hadden de politici het anders moeten aanpakken?

"Achteraf bekeken was de politiek in de westerse landen te veel gericht op het beschermen van de grote financiële belangen. De maatregelen waren succesvol om het gros van de banken te redden, maar niet om banen te creëren. Dat leidde tot een ongezonde duale situatie.

"De overheid investeerde volop om de belangen van de rijkste klasse, de architecten van de crisis via het financieel systeem, te ondersteunen. Maar om de begrotingstekorten te beperken, werden de sociale investeringen teruggeschroefd. De armsten werden daar het slachtoffer van."

Heel Europa is in de ban van *austerité*, harde saneringsmaatregelen om de staatsfinanciën weer op orde te krijgen. Wat vindt u van die besparingswoede?

“Ze is kortzichtig. Ze heeft te maken met een diepgewortelde angst dat een hogere staatsschuld zal leiden tot een lagere kredietrating, wat instabiliteit kan veroorzaken in de financiële markten. Die angst kan ik nog begrijpen. Waar ik minder begrip voor heb, is de agressiviteit van de maatregelen. Er wordt in de naam van ‘austeriteit’ hard bespaard in sociale investeringen.

“Dat is ook ronduit oneconomisch. Overheidsinvesteringen worden over dezelfde kam geschoren als overheidsbestedingen. Er wordt geen rekening gehouden met de mogelijke voordelen van die investeringen.

“Maar tegelijkertijd worden de banken geherkapitaliseerd. De overheden gooien er miljarden tegenaan, terwijl de centrale banken de banken ook nog eens helpen met een soepele geldpolitiek. Dat is immoreel. Het geïnformeerde publiek is niet langer bereid om zo’n regressieve politiek te aanvaarden.”

Beschouwt u de bankencrisis van 2008 en de schulden crisis van vandaag als één groot geheel?

“Zeer zeker. De wortels liggen bij een op groei gebaseerde economie. De veronderstelling is dat groei het mechanisme is om tot economische stabiliteit te komen. Dus, zo redeneren de overheden, moeten we er alles aan doen om de groei te stimuleren. Ze gaan heel ver, in de hoop dat de situatie van voor 2008 weer terugkeert en gedreven door een verlangen naar een status quo.

“We verliezen zo de controle over het financiële systeem, dat dreigt te crashen. Dat is de kiem voor sociale onrust. Bewegingen als Occupy Wall Street zeggen terecht dat ze het beu zijn. Het is een sociale respons op een complete mislukking van de financiële *governance* in de westerse economieën.”

Zijn de Indignado’s en Occupy Wall Street geen voorbijgaand fenomeen? De anti- of andersglobalisten verdwenen ook na 2001.

“Het lijkt op het eerste gezicht om cyclische golfbewegingen te gaan. Eind jaren negentig was er veel bezorgdheid over de sociale ongelijkheid en de ecologische schade die de economie veroorzaakt. Het was toen mooi om zien hoe de wereldgemeenschap zich een soort sociaal geweten creëerde.

“Dat de antiglobalisten zich niet konden doorzetten, had wellicht te maken met de aanslagen van 9/11, waardoor er de perceptie kwam van een externe vijand voor het westen en de roep om een systeemverandering op de achtergrond verzeilde.

“Maar ik zie een verschil met nu. Toen kon niemand voorzien hoe snel het wereldwijde financiële systeem zijn eigen crisis tegemoet ging. Wat we nu zien, is dat het westerse model geleid heeft tot een bijna catastrofale mislukking.

“De ‘hyperleveraging’, de ongezonde hefboomen in het financiële systeem, zijn de ultieme oorzaak van de instabiliteit. Maar onderliggend gaat het erom dat het economisch model zelf kapot is. Deze keer hebben de straatprotesten niet met

idealisme en naïviteit te maken, maar met echte kwaadheid en een verlangen naar verandering.”

Is deze systeemverandering even fundamenteel als het einde van de communistische regimes?

‘Moeilijk te zeggen. Toen lag er een alternatief model op tafel: het kapitalisme. Nu is er minder duidelijkheid. De elementen van een nieuw model zijn er stilaan wel: grotere aandacht voor de lange termijn, meer lokale gerichtheid en kleinschaligheid, meer regulering van het financieel systeem en een betere inkomensverdeling. Maar een volledig economisch model is er nog niet.’

Arnaud Montebourg, de verrassing van de socialistische voorverkiezingen voor het Franse presidentschap. maakte van ‘demonialisatie’ een speerpunt van zijn campagne. ‘De meteoriet van de globalisering is neergestort op het dagelijks leven van de Fransen: twee miljoen industriejobs weg in dertig jaar’ zegt hij. Moeten we de globalisering tegengaan?

“Daar moeten we voorzichtig mee zijn. Globalisering heeft zeker problemen veroorzaakt, maar heeft ook goede kanten. Het zorgt bijvoorbeeld voor meer transparantie in wat er politiek en economisch elders in de wereld aan de gang is. In een volledig afwijzen van globalisering schuilt het gevaar dat we gesloten gemeenschappen worden. We worden dan xenofobisch, krijgen schrik voor economische immigranten en blokkeren handelsstromen die goed kunnen zijn voor de samenleving.”

Pleit u dan misschien voor een soort gecorrigeerd globalisme?

“Precies. Ik zou het transmondialisatie noemen. Dat betekent: aanvaarden dat er afhankelijkheden zijn tussen de arme en rijke landen, maar ook aanvaarden dat er onevenwichtigheden zijn tussen arm en rijk die niet duurzaam zijn en weggewerkt moeten worden. Dat is robuuster dan het hele idee van globalisering zomaar weg te gooien.

“Ik pleit ervoor dat investeringen in lokale gemeenschappen verankerd worden en niet dienen om het piramidespel van het financiële systeem te voeden. Het versterken van lokale investeringsstructuren geeft een dubbel voordeel: het geeft continuïteit aan de lokale economische activiteiten en creëert ‘spaarvehikels’. De weknemers hoeven zich niet voortdurend zorgen te maken over het voortbestaan van hun werkgever en hebben uitzicht op sparen.”

Er komt weer een golf van herstructurering op gang in West-Europa. De vakbonden twijfelen over welk antwoord ze moeten bieden op de geglobaliseerde economie. Wat raadt u aan?

“Ze moeten van strategie veranderen. Alle hoop op economische groei zetten, behoort tot het verleden in Europa. Wil je het aantal banen behouden bij een stijgende arbeidsproductiviteit, dan kan dat alleen als de economie blijft groeien. Dat is een puur wiskundige relatie.

“Maar het ziet ernaar uit dat in het westen de groei er niet meer zal zijn zoals vroeger. Enkele landen kunnen dat nog, zoals Duitsland met zijn sterke export. Maar niet Europa in zijn geheel. Groei mag daarom niet meer de primaire doelstelling zijn, wel eerbare jobs, goede werkomstandigheden en economische veiligheid. We moeten de relatie breken tussen groei en jobs.”

Hoe?

“De Westerse economieën moeten inzetten op sectoren met lage productiviteitsgroei. Dat klinkt slecht en zelfs buitenaards voor conventionele economen. Maar zo stimuleer je arbeidsintensieve sectoren als gezondheidszorg, onderwijs en toerisme.”

Kun je daar wel een economie mee draaiende houden? Zulke diensten hebben misschien een hoge maatschappelijke waarde, maar een lage marktwaarde.

“Dat is alleen waar in markten die gedreven zijn door consumentisme en materialisme als ethos. In markten die de basisbehoeften van ons dagelijks leven hoog in het vaandel voeren, zal de marktwaarde hoger liggen. De grote uitdaging is: een arbeidsintensieve sector ontwikkelen en tegelijkertijd concurrentieel blijven als een land. Er ligt nog werk op de plank.”

Moet Europa al zijn groeiambities dan opgeven?

“Niet opgeven, maar op maat maken. Net zoals met globalisering. Er zijn activiteiten waar het streven naar hogere productiviteit nog altijd steek houdt. Bijvoorbeeld wanneer de productiviteitswinst de ecologische schade vermindert of zware en ongezonde jobs overbodig maakt. Maar in sommige activiteiten houdt dat geen steek, bijvoorbeeld wanneer de grondstoffenontginning ecologische schade aanricht of de omschakeling naar technologie kwaliteitsvolle arbeid vernietigt. We mogen er niet meer automatisch van uitgaan dat grondstoffen, machines en technologie de menselijke arbeid moeten vervangen.”

Wie is Tim Jackson?

- De Britse econoom Tim Jackson sprak de afgelopen weken in Groningen en Gent.
- De professor Duurzame Ontwikkeling aan de Universiteit van Surrey is vooral bekend van zijn boek *Welvaart zonder groei*, dat in twaalf talen is verschenen.
- Jackson betwist het algemeen aanvaarde principe dat een economie alleen duurzaam kan draaien als ze ook groeit. ‘Voor de westerse economieën is welvaart zonder groei geen utopische droom meer, maar een financiële en ecologische noodzaak,’ is zijn prikkelende stelling.

Bron: De (Financiële) Morgen 22 oktober 2011